

TROCKENRASEN im Grenzgebiet

Wo Eiszeit und Flüsse ihre Spuren hinterlassen haben

Was sind Trockenrasen?

Trockenrasen sind krautreiche, bunt blühende Wiesen, die bevorzugt auf trockenen und nährstoffarmen Standorten wachsen. Sie bieten einen vielfältigen Lebensraum für eine ganze Reihe heute selten gewordener Tier- und Pflanzenarten. Diese haben sich optimal an das Leben unter diesen harschen Bedingungen angepasst.

Man findet Trockenrasen z.B. auf südexponierten Hängen oder wasserdurchlässigen Sandböden. In Mitteleuropa ausgebreitet haben sie sich ab dem Mittelalter mit den großflächigen Rodungen der einstigen Waldlandschaften. Die oftmals einzige Nutzungsmöglichkeit dieser ertragsarmen Standorte – als Wanderweide oder zur Heugewinnung – bewahrte die Flächen vor erneutem Gehölzaufwuchs.

So konnten hier sogar über Jahrhunderte hinweg Pflanzenarten aus den osteuropäischen Steppengebieten einwandern.

Vorkommen im Grenzgebiet

Das Hauptvorkommen der Trockenrasen hier im Grenzgebiet zwischen Deutschland und Polen befindet sich an den Hängen der Flusstäler der Oder z. B. bei Gartz (14) – (18), im Tal der Liebe (27), der Randow (z. B. Randowhänge Schmölln (10), Grünzer Berge (5)) oder der Welse (Müllerberge (20)). Brandenburg weist hierbei die größten zusammenhängenden Trockenrasengebiete auf.

Daneben wachsen Trockenrasen oft auch auf Landschaftsformationen, die in der letzten Eiszeit vor etwa 13.000 Jahren durch Bewegungen der Gletscher oder durch Schmelzwässer entstanden sind. Hier genannt seien z.B. die Schwarzen Berge (6) auf einer Endmoräne, die Trockenhänge bei Nadrensee (9) und bei Neurosow (12) auf sogenannten Oszügen und die Franzosenberge (8) oder das Naturschutzgebiet Brodogóry (25) auf Hügelkuppen und Hängen der Grundmoränen. In Mecklenburg-Vorpommern finden sich besonders viele dieser eiszeitlichen Kleininformationen wieder.

Gefährdung

Trockenrasen brauchen nährstoffarme Bedingungen, welche es in der modernen Kulturlandschaft so gut wie nicht mehr gibt. Überschüssige Nährstoffe aus der Atmosphäre (Abgase aus Industrie und Verkehr) oder der Landwirtschaft bewirken, dass starkwüchsige Gräser und Sträucher die oftmals kleinen und lichtbedürftigen Trockenrasenarten überwuchern. Meist lohnt sich auch die extensive Nutzung (z. B. als Wanderweide) dieser ertragsarmen Standorte nicht mehr. So wachsen sie entweder zu oder werden z.B. durch Düngung in intensive Nutzung genommen. Früher wurden sie oftmals auch einfach wieder aufgeforstet.

Häufig kommen die Rasen daher nur noch als inselartige Splitterflächen in einer sonst strukturarmen Agrarlandschaft vor. Der genetische Austausch zwischen den Lebensgemeinschaften wird dadurch erschwert und die Anpassungsfähigkeit an sich ändernde Umweltbedingungen (z. B. Klimawandel) schwindet.

MURAWY KSEROTERMICZNE żywa różnorodność

Gdzie epoka lodowcowa i rzeki zostawiły swoje ślady

Czym są murawy kserotermiczne?

Murawy kserotermiczne to bogate w ziola, barwnie kwitnące łąki, które rosną najchętniej na stanowiskach suchych i ubogich w składniki odżywcze. Stanowią one zróżnicowane siedlisko dla wielu gatunków zwierząt i roślin, które dziś są rzadkie. Przystosowały się one optymalnie do życia w tych trudnych warunkach.

Murawy kserotermiczne występują np. na południowych stokach lub przepuszczających wodę glebach piaszczystych. Rozprzestrzeniły się w Europie Środkowej od średniowiecza wraz z wielkopowierzchniowym karczowaniem dawnych lasów. Często jedyne możliwe wykorzystywanie tych mało wydajnych stanowisk - do wypasu lub do pozyskiwania siana - uchroniło te tereny przed ponownym zarastaniem krzewami.

Dzięki temu przez wieki migrowały tu nawet gatunki roślin z terenów stepowych Europy Wschodniej.

Występowanie w obszarze przygranicznym

Murawy kserotermiczne występują tu głównie na pograniczu polsko-niemieckim na stokach dolin rzecznych Odry np. koło Gartz (14) – (18), w Dolinie Miłości (27), Randow (np. Randowhänge Schmölln (10), Grünzer Berge (5)) lub Welse (Müllerberge (20)). W Brandenburgii znajdują się największe obszary muraw kserotermicznych.

Ponadto murawy kserotermiczne porastają często formacje krajobrazowe, które powstały podczas ostatniej epoki lodowcowej około 13 000 lat temu w wyniku ruchów lodowca lub wód roztopowych. Przykładem mogą być Schwarze Berge (6) na morenie czołowej, suche stoki koło Nadrensee (9) i koło Neurosow (12) na pagórkowatych terenach zwanych Oszüge oraz Franzosenberge (8) lub rezerwat przyrody Brodogóry (25) na wierzchołkach i zboczach moren dennych. W Meklemburgii-Pomorzu Przednim można odnaleźć szczególnie dużo tych małych formacji polodowcowych.

Zagrożenie

Murawy kserotermiczne wymagają warunków ubogich w składniki odżywcze, które praktycznie nie występują we współczesnym krajobrazie kulturowym. Nadmiar składników odżywczych z atmosfery (spaliny z przemysłu i ruchu drogowego) lub z rolnictwa powoduje, że bujne trawy i krzewy zarastają często niewielkie i wymagające światła gatunki murawowe. W większości przypadków ekstensywne wykorzystanie tych mało urodzajnych miejsc (np. jako pastwisk) nie jest już opłacalne. Dlatego albo zarastają, albo są przejmowane do intensywnego użytkowania, np. poprzez nawożenie. W przeszłości często były one po prostu zalesiane.

W związku z tym łąki występują często tylko jako wyspowe fragmenty w ubogim strukturalnie krajobrazie rolniczym. Utrudnia to wymianę genetyczną między zbiorowiskami i zmniejsza zdolność adaptacji do zmieniających się warunków środowiskowych (np. zmiany klimatu).

MECKLENBURG-VORPOMMERN MEKLEMBURGIA-POMORZE PRZEDNIE	
1	Trockenrasen bei Glasow Murawa kserotermiczna koło Glasow
2	Alte Kiesgrube Wollin Stara żwirownia koło Wollin
3	Tälchen Friedefeld Tälchen Friedefeld
4	Radewitzer Heide Radewitzer Heide
5	Grünzer Berge Grünzer Berge
6	Schwarze Berge Schwarze Berge
7	'Helle' bei Neuohof 'Helle' koło Neuohof
8	Franzosenberge bei Penkun Franzosenberge koło Penkun
9	Trockenhänge Nadrensee Trockenhänge Nadrensee

BRANDENBURG BRANDENBURGIA	
10	Randowhänge bei Schmölln Zbocza doliny rzeki Randow koło Schmölln
11	Schwarzer Tanger Schwarzer Tanger
12	Os bei Neurosow Oz koło Neurosow
13	Trockenrasen bei Staffelde Murawa kserotermiczna koło Staffelde
14	Stettiner Berge Stettiner Berge
15	Geesower Hügel Geesower Hügel
16	Gartzer Schrey Gartzer Schrey
17	Silberberge Gartz Silberberge Gartz
18	Trockenrasen Groß Pinnow Murawa kserotermiczna Groß Pinnow
19	Trockenrasen Jamikow Murawa kserotermiczna Jamikow
20	Müllerberge Müllerberge

POLEN POLSKA	
21	Trockenrasenfläche Barnislaw Murawa w Barnislawiu
22	Naturschutzgebiet Aussichtshügel am Zwischenoderland Rezerwat Wzgórze Widokowe nad Międzyodrzem
23	Trockenrasenfläche bei Pargowo Murawa w Pargowie
24	Naturschutzgebiet Ozy Kiczarowskie Rezerwat Ozy Kiczarowskie
25	Naturschutzgebiet Brodogóry Rezerwat Brodogóry
26	Naturschutzgebiet Stary Przylep Rezerwat Stary Przylep
27	Park Tal der Liebe Park Dolina Miłości
28	Ökologische Nutzfläche Böschungen bei Zatoń Użytek ekologiczny Skarpy w Zatońi
29	Trockenrasen Murawy kserotermiczne
30	Naturschutzgebiet Bielinek Rezerwat Bielinek

Diese Informationstafel wurde im Rahmen des Projektes "Schutz der Trockenrasen im deutsch-polnischen Grenzgebiet" aufgestellt, das durch die Europäische Union mit den Mitteln des Europäischen Fonds für Regionale Entwicklung (EFRE) gefördert wird.

Tablica informacyjna powstała w ramach projektu „Ochrona muraw kserotermicznych w polsko-niemieckim obszarze przygranicznym”, który jest finansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR).

Projektpartner: Partnerzy:

Herausgeber: Landkreis Vorpommern-Greifswald
Redaktor: Untere Naturschutzbehörde
Feldstraße 85 a · 17489 Greifswald
Illustration: Johanna Heck

